

5. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dniprorada.gov.ua/files/gumanitar-2020.pdf>. – Назва з екрану.
6. Маслов В. І. Принципи менеджменту в установах освіти / В. І. Маслов // Освіта і управління. – 1997. – № 1. – С. 77–81
7. Музальов О. Культурологічна підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. Музальов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 1. – С. 69–79
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>. – Назва з екрану.
9. Панкратова О. М. Культурологічна компетентність вчителів і її формування / О. М. Панкратова. – Режим доступу : [pier.ulstu.ru /seminar/archive/29report.dok](http://pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.dok). – Назва з екрану.
10. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы : пер. с англ. / Дж. Равен. – Изд. 2-е, испр. – Москва : Когито-Центр, 2001. – 142 с.
11. Указ Президента України “Про Національну доктрину розвитку освіти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Назва з екрану.
12. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – Санкт-Петербург : Питер, 2002. – 272 с. – (Серия “Мастера психологии”).
13. Spector J. M. Competencies for online teaching. Eric Digest / J. Michael Spector, Ileana de la Teja [Електронний ресурс] // Eric Clearinghouse on information and Technology Syracuse University NY. – [New York, 2001]. – P. 1. – Режим доступу : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED456841.pdf>. – Назва з екрану.

Отримано до друку 16.11.2015

УДК 37.015.31:17.022.1(100) (092)

Підборський Ю. °

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки

ІДЕЇ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЛІТЕРАТУРНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЗАРУБІЖНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

У статті розглядаються питання виховання моральної особистості у літературній та педагогічній спадщині зарубіжних письменників. Висвітлено питання морального ідеалу, моральних цінностей та

моральних пошуків сучасної молоді. Дається характеристика літературно-педагогічних творів письменників європейських країн та Сполучених Штатів Америки.

Моральна особистість розглядається нами як усвідомлення потенційних можливостей, дій і вчинків, їхніх мотивів і наслідків, своїх моральних якостей, морально ціннісних орієнтацій, ставлення до інших людей. Але з точки зору морально ціннісних орієнтацій, що важливо в контексті виховання моральної особистості, зокрема у творчості Бомарше, Вольтера, Клода Гельвеція, Гете, Даніеля Дефо, Дені Дідро, Чарльза Діккенса, Лессінга, Джека Лондона, Жан - Жака Руссо, Джонатана Свіфта, Генрі Філдінга, Шіллера самосвідомість містить процес та результат неперервного оцінювання людиною своєї діяльності.

Ключові слова: виховання, моральна особистість, зарубіжні письменники

В статье рассматриваются вопросы воспитания нравственной личности в литературном и педагогическом наследии зарубежных писателей. Освещены вопросы нравственного идеала, нравственных ценностей и нравственных исканий современной молодежи. Дается характеристика литературно-педагогических произведений писателей европейских стран и Соединенных Штатов Америки.

Нравственная личность рассматривается нами как осознание потенциальных возможностей, действий и поступков, их мотивов и последствий, своих нравственных качеств, морально ценностных ориентаций, отношение к другим людям. Но с точки зрения морально ценностных ориентаций, важно в контексте воспитания нравственной личности, в частности в творчестве Бомарше, Вольтера, Клода Гельвеция, Гете, Даниэля Дефо, Дени Дидро, Чарльза Диккенса, Лессинга, Джека Лондона, Жан - Жака Руссо, Джонатана Свифта, Генри Филдинга, Шиллера самосознание содержит процесс и результат непрерывного оценивания человеком своей деятельности.

Ключевые слова: воспитание, нравственная личность, зарубежные писатели

The article deals with the education of moral personality in the literary and educational heritage of foreign writers. The questions of moral ideals, moral values and moral quest today's youth. Describes the literary and educational works of writers of European countries and the United States.

Moral personality is considered by us as awareness of potential opportunities, actions and deeds, their motives and consequences of their moral character, moral values, attitude toward other people. But in terms of moral values, which is important in the context of education moral person, particularly in the work of Beaumarchais, Voltaire, Claude Helvetia, Goethe, Daniel Defoe, Denis Diderot, Charles Dickens, Lessing, Jack London, Jean - Jacques Rousseau, Jonathan Swift, Henry Fielding, Schiller identity contains process and the result of continuous assessment of their human activity.

Keywords: education, moral person, foreign writers

Актуальність дослідження. Процес виховання моральної особистості тісно пов'язаний з моральними пошуками дитини. Здійсненню означеного процесу сприяє вивчення творчості вітчизняних та зарубіжних письменників.

Шкільний виховний процес має відповідний потенціал для виховання моральної особистості та її морально ціннісних орієнтирів, але відзначається значний вплив сьогоденних реалій, руйнації моральних орієнтирів, посилення бездуховності, наявності недостатнього рівня моральної культури молоді. Сьогодні учневі складно усвідомити сенс свого життя, поставити перед собою мету, зробити моральний вибір у житті, оскільки на це здатна лише вихована моральна особистість зі сформованими морально ціннісними орієнтаціями. Нами розглядається моральна особистість як усвідомлення дій і вчинків, їхніх мотивів і наслідків, своїх моральних якостей, ставлення до інших людей. З точки зору морально ціннісних орієнтацій, що важливо в контексті виховання моральної особистості, зокрема у творчості Чарлза Діккенса, Джека Лондона самосвідомість містить процес та результат неперервного оцінювання людиною своєї діяльності.

Сьогодні проблема виховання моральної особистості у творчості письменників належить до малодосліджених у теорії і шкільній практиці виховання моральної особистості підлітків. Дана стаття присвячена вихованню моральної особистості у літературній та педагогічній спадщині зарубіжних письменників.

Аналіз досліджень і публікацій учених доводить, що у світовому освітньому просторі протягом останніх десятиліть відбуваються зміни, «пов'язані з системою загальнолюдських цінностей, які є орієнтирами освітніх реформ і повинні спрямуватись перш за все на формування моральності людини. Ця ідея пронизує велику кількість філософсько-педагогічних творів минулих років, доробків вітчизняних педагогів ХХ століття: К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших, а також зарубіжних учених: Дж. Д'юї, А. Маслоу, К. Роджерса, Р. Штайнера, які спиралися на дослідження видатних гуманістів минулого: Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковороди та ін. Дослідження процесу виховання ґрунтуються на теоріях гуманістичного виховання та концепціях морального виховання [3, с. 70-71]. На сьогодні існує низка дослідників, які цілеспрямовано займаються проблемою виховання моральної особистості, розкриваючи механізм соціальної регуляції поведінки особистості – ціннісні орієнтації, які слугують своєрідним критерієм у визначенні ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, системи установок, відстоюванні принципів і переконань (І. Бех, Г. Васянович, К. Кучина, Т. Люріна, В. Молодиченко, К. Плівачук, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін.).

Мета статті полягає в цілісному аналізі особливостей виховання моральної особистості через формування ціннісних моральних орієнтацій у творчості зарубіжних письменників та доцільності використання даних особливостей у процесі виховання моральної особистості.

Виклад основного матеріалу. Основним шляхом виховання моральної особистості молоді є залучення її до універсальних духовних цінностей, які формують духовний світ, моральність особистості, її життєві орієнтири

[7, с. 2–7]. Співзвучними є висновки І. Беха про важливу роль спрямованості морально-духовного виховання особистості. Говорячи про формування морально ціннісних орієнтацій, ми суголосні з думкою І. Беха, який визначення даного феномену тлумачить як характеристику особистості, що висвітлює моральні принципи людини, ієрархію цінностей, методи та способи, які вона обирає для здійснення власних бажань, прагнення до самовдосконалення, рівень її досягнень та сподівань, моральність та моральні риси особистості [1].

Сьогодні завдання, що стоїть перед суспільством і перед освітою полягає перш за все в допомозі молодій людині здійснювати свідомий моральний вибір, на основі суспільних моральних ціннісних орієнтацій, здатний забезпечити саморегуляцію й мотивацію поведінки й діяльності. Таким чином, зростає роль педагогічних умов, методів та способів впливу на виховання моральної особистості, зокрема творчість Чарлза Діккенса, Джека Лондона, Марка Твена та інших мають такий виховуючий і формувальний вплив. Нам імponує вислів Г. Костюка «виховання – це керування індивідуальним становленням людської особистості, а виховувати означає проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості та керувати цим процесом» [2].

Досліджуючи твори письменників, вчені неодноразово відзначали виховний потенціал та відповідні загальнолюдським цінностям мотиви творчості таких письменників як Ч.Діккенс, Д.Лондон, М.Твен, які перегукуються з виховними традиціями попередніх епох. Проте проблеми формування морально ціннісних орієнтацій особистості, які були б спрямовані сприяти вихованню моральної особистості у їхній творчості ще недостатньо вивчені. Отже, з огляду на це є потреба поглянути на творчість М.Діккенса, Д.Лондона, М.Твена, Дж. Толкіна та інших під цим кутом зору, а також на можливість використання даного феномену у процесі сучасного виховання моральної особистості.

Широкого розвитку у XVIII столітті набуває ідеологічна течія під назвою Просвітництво. Воно знаходить своє відображення в літературі, мистецтві, педагогіці, соціології, філософії. В цей час з'являються блискучі письменники, художники. У Франції – Вольтер, Дідро, в Англії – Дефо, Свіфт, Філдінг, в Німеччині – Гете, Гердер, Шіллер. Для більшості просвітників характерною рисою була енциклопедичність інтересів. Своїм завданням вони ставили питання створення нової ідеології, яка б відповідала запитам демократичних верств суспільства. Тому мислителі XVIII - XIX століть проникають у всі сфери духовного життя, пропонують нове вирішення важливих питань літератури, естетики, моралі. Торкаючись впливу соціальних умов на індивіда, обмежувались зображення того, як життя морально змінює особистість. У моральному вихованні Дж. Дьюї вважав основним допомогти учням виробити моральну поведінку, з будь-якої ситуації вилучати для себе найбільшу користь. Метою морального виховання – виховувати людей, що вміють поставити свою соціальну енергію на службу соціальним інтересам. «Моральний герой» в силу своєї безкорисності потерпів би поразку в боротьбі зі своїми хитрими та корисливими противниками. Але автор приходить на допомогу героєві. Наприклад, у п'єсі Мерс'є «Суддя» змушує

морально переродитися його зятяних ворогів. Це відбувається з графом Монреалем, який був противником чесного судді де Лері [8].

Поет та драматург Джозеф Аддісон писав есе на моральні теми. Він висвітлював питання сором'язливості та скромності, молодості та старості, впевненості та нахальства. XVIII століття часто називають століттям Вольтера. Він як поет та драматург, сатирик та прозаїк здійснив значний вплив на духовно-моральне життя Європи XVIII століття [9]. Наприклад, творчості Вольтера притаманний діалог з історією, культурою, вічністю, що сприяє вихованню моральної особистості та робить спадщину письменника актуальною та значущою для читачів усіх часів.

У своїх працях критики відзначають текстові впливи, які мають місце у творах Ч. Діккенса (через аналіз мотивів тих чи інших вчинків, демонстрацію наслідків кожного з моральних виборів). Досліджуючи способи, методи та прийоми, використанні у його творчості, які спрямовані на моральне виховання особистості через формування моральних орієнтирів, зазначимо важливість використання інтертекстуальності автором, що передбачає використання компонентів будь-якого тексту в структурі художнього твору та міжтекстові відносини, що сприяють реалізації авторського задуму, активізують читацьке сприйняття.

Г. Рід у праці «Виховання через мистецтво» обґрунтував роль мистецтва у вихованні особистості, побіжно окреслюючи важливість його для формування моральної особистості. Він вважав, що відповідність інтелекту і чуттєвості людини досягається її особистісним розвитком через засоби мистецтва. Ефективним способом сприяння формуванню морально ціннісних орієнтацій є висвітлення мотиву суперництва та переосмислення традиційних мотивів і розуміння моральних, ціннісних відтінків в образах героїв-суперників, що втілюється в полярних образах. Особлива увага приділяється гідному суперникові. Через призму творчості відомого американського письменника Джека Лондона (1876-1916), через майстерно використаний авторський дискурс та поетику слова, яка дозволяє відчувати схожі відчуття та відчуття його персонажів, а саме переповненості особистості сумнівами і невпевненостями перед незвичними діями, їх наслідками, письменник вдало демонструє необхідність виховання моральної людини, оскільки вона розуміє важливість ризикуючи, вірити собі, слідує своїм ціннісним орієнтаціям, з надією дивлячись в очі долі.

Зазначимо, що в контексті формування моральної особистості через призму морально ціннісних орієнтирів у творчості Дж Лондона окремі люди не завжди вибирають позитивний розвиток цивілізації, але важливим, на думку автора, є формування морально ціннісної орієнтації на гармонію та добробут суспільства та цивілізації через розуміння, що в процесі еволюції виробляються принципи єдності, етики, гармонії, і долати ті чи інші проблеми людство буде завжди, оскільки саме це забезпечує його життєздатність. Продовжуючи думку про морально ціннісні орієнтації, додамо про важливість критичного мислення особистості. У творчості Дж Лондона саме це лякає недоброзичливців, але і саме критичне мислення, тобто мислення через призму власних морально ціннісних орієнтацій, здатне врятувати людину в певній критичній ситуації. У кожної людини є основні життєві цінності. Так, в

оповіданні «Північна Одиссея» розповідається про любов, вірність, мужність чоловіка з індіанського племені, який усе життя, ціною невимовних злигоднів, втрат ішов до заповітної мети – повернути собі кохану, що її колись вкрав у нього білий чоловік. Тут змальовується і екзотика життя й побуту індіанських племен. І пригоди, і напружена драма людських взаємин [5]. Дж Лондон пише не про шукачів наживи, а про відважних, наполегливих, завзятих, незламних людей. Його оповідання пронизані ідеями гуманістичного виховання, приваблюють цілісними характерами та гострими ситуаціями боротьби за людину. Дж Лондон переконує, що людина, яка відмовляється від вигод старої цивілізації заради юної дикості і первісної простоти Півночі, може сподіватися таланту обернено пропорційно до кількості та якості своїх вкорінених звичок. Вона незабаром виявить, коли взагалі на щось здатна, що матеріальні вигоди важать менше... Але дуже важко навчитися належно ставитися до всіх речей і особливо до своїх товаришів. Чемність звичайного життя така людина мусить змінити на альтруїзм, поступливість і терпимість. Так і тільки так вона може здобути справжню дружбу... Вона мусить заступити слово – вчинком, а букву – духом [6]. Тож, ми визначаємо твори Джека Лондона як яскраве та оригінальне явище світової літератури, з надзвичайно потужним виховним потенціалом, спрямованим на виховання моральної особистості, зокрема через формування морально ціннісних орієнтирів.

Питання формування позитивної сімейної моралі або суворе засудження її негативного впливу порушував у своїх творах Ч. Діккенс (1812-1870). У його творчості важливе місце займають діти, які цікавлять його як письменника і як педагога з точки зору формування людського характеру. Вони долають моральні життєві випробування на шляху здійснення благородної мрії.

Чільне місце серед зарубіжних учених та письменників, які відображали ідеї виховання моральної особистості, посідає письменник-освітянин Дж. Толкін (1892-1973). Цінність його літературно-педагогічної спадщини полягає в тому, що через низку творів (трилогія «Володар Перснів», «Гобіт або туди і звідти», «Сильмариліон», «Фермер Джаелз із Хема» та ін.) червоною ниткою проходять концептуальні засади загальнолюдських цінностей, що становлять його концепцію гуманістичного виховання підростаючого покоління [4].

Висновки і пропозиції. Отже, у літературно-педагогічній спадщині зарубіжних письменників Ч. Діккенса, Дж. Лондона, М. Твена, Дж. Толкіна та інших прослідковуються ідеї гуманістичного виховання підростаючого покоління. Відповідно до сучасних освітніх цілей та завдань, творчість зарубіжних письменників має значний потенціал для використання у виховному процесі з метою формування моральної особистості та її морально ціннісних орієнтацій, оскільки твори письменників мають глибоке філософське підґрунтя; сприяють вихованню моральної особистості із сенсом життя; виховання відчуття відповідальності особистості перед прийдешніми поколіннями та перед тими людьми, які зустрічалися на життєвому шляху особистості; пропагуванню загальнолюдських цінностей: справедливості, правдивості, вірності, любові до близького, сміливості,

щирості, довіри, любові, самовідданості, милосердя, поваги для людей, жертвності.

Перспективним, на наш погляд, є втілення прогресивних ідей гуманістичного виховання моральної особистості, відображених у літературно-педагогічній спадщині зарубіжних письменників, у практику формування моральної культури молоді.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. / І. Д. Бех. // Кн. 1 : Особисто – орієнтований підхід: теоретико – методичні засади : – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Костюк Г.С. Избранные педагогические труды / Григорий Силович Костюк; [под ред. Л.И. Проколиенко]. – М. : Педагогіка, 1988. – 304 с.
3. Кучина К. О. Шляхи виховання моральної особистості в контексті сучасних освітніх перетворень / Катерина Олегівна Кучина // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» – С. 70-72. – Серія «Психологія і педагогіка». Випуск 27 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.oa.edu.ua/3616/1/18.pdf>.
4. Лабунець Ю. О. Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості у контексті концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна / Ю. О. Лабунець // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 2 до Вип. 36: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 12. – К.: Гнозис, 2015. – С. 63-70.
5. Лондон Д. Зібрання творів у дванадцяти томах. – К. : Дніпро, 1969-1972. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://toloka.to/t60860>.
6. Лондон Джек. Північна Одиссея : [новели] / Джек Лондон ; [передм., прим. Н. Білик, худож. оформ. Б. П. Бублик, В. А. Мурликін ; пер. укр.: Д. О. Радієнко, В. К. Горбатько]. – Х. : Фоліо, 2008. 408 с.
7. Сухомлинська О. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в координатах педагогічної науки і практики / Ольга Сухомлинська // Шлях освіти. – 2006. – № 1. – С. 2–7.
8. Ціко І.Г. Велике право на людяність, доброту і милосердя. На матеріалі творчості А.Чехова, Ч.Діккенса, Ф.Г.Бернет. 6 клас / І.Г. Ціко // Зарубіжна література у школі України. – 2010. – № 10. – С. 32.
9. Шкловська О.Н. У «нещасті нема нічого доброго...». Філософська повість Вольтера «Простак». Урок-дослідження з елементами інтерпретації твору. 9 клас / О.Н. Шкловська // Зарубіжна література у школі України. – 2010. – №7-8. – С. 53-57.

Отримано до друку 08.12.2015